The annex was rectangular, 3.70x10.80 m, divided into two premises – 3x2.80 m and 4x2.30 m. Their purpose was not yet identified.

Along the bottom of the upper foundation stone row, the layer of charred wood particles was detected. It evidenced that the building had been on fire. Most likely it was the outcome of battles with crusaders at the end of the 14th century.

All the building was demolished while erecting the gothic style block of the castle. Its remains were left under the yard paving which was laid on the grading layer.

While exploring the cultural layer which was on the remains of the annex of the building M3, different archaeological finds were found, such as a brass bracelet with flattened ends and decorated with crossing notches typical to the 5th–7th centuries, an iron ploughshare, a brass isosceles triangle-shaped plate with key perforation in the middle and rivets in corners – shell for a purse, over 200 nails with big mushroom-shaped or narrow oblong heads, fragments of three-spur awl, several heel-plates with three shouts for heeling, several knives, 9 spearheads.

Also several fragments of glassware were found: a part of violet beaker with round base, a fragment of whitish glassware painted in white and brown and a well-preserved bone chessman – a pawn.

Besides, several architectural exterior and interior parts were found: quite a lot of whitish triangular-shaped floor tiles made of mortar, with sharp corners and straight angles. Decorated floor tiles covered with yellow, blue and brown glaze were also detected. A rare find was a fragment of red clay brick decorated with clear repousse ornament – a star with four trefoil beams, fragments of bricks with engraved cross dated to the 14th–15th century and fragments of tiles.

VILNIAUS ŽEMUTINĖS PILIES VALDOVŲ RŪMAI (PLOTAS Į VAKARUS NUO M3 ŠIAURINIO PRIESTATO)

Daiva STEPONAVIČIENĖ

2001–2002 m. tyrinėtas plotas į V nuo pastato M3 ŠV priestato-prieangio liekanų (plotas 2).

Atidengus apie 30 m² tiriamąjį plotą paaiškėjo, jog tai krosnies, rištos moliu, liekanos. Krosnis stovėjusi mediniame pastate (išliko sienojų pėdsakai) su moline asla.

Į V nuo krosnies liekanų aptikti du skirtingų laikotarpių medinio vandentiekio vamzdžiai. Vienam iš jų kasant kanalą praardyta tiriamojo pastato molio asla bei prakastas nejudintas gruntas. Šioje vietoje iki užgrindžiant kiemą akmenimis ne kartą buvo kasinėta, todėl kultūrinis sluoksnis daug kur permaišytas, nors archeologinė medžiaga „neišeina“ už XV a. pradžios – XVI a. pirmosios pusės ribų.

Perkasos ŠV kampe buvusi iškasta duobė, kurioje be kitų radinių surasti keli aprūkę plokštinių čerpių gabalai. Šios čerpės, matyt, buvo naudotos krosniai ir priklauso XV a. pabaigos–XVI a. pradžios laikotarpiui. Surasta nemažai lovinių čerpių fragmentų,

XV a. pirmajai pusei būdingų koklių reljefiniu paviršiumi fragmentai, kuriuose pavaizduota barzdoto vyro galva, žvynuotas gyvūnas, žvaigždė. Kai kurie kokliai buvę glazūruoti žaliai, kiti – baltai tinkuoti. Taip pat rasta puodyninių koklių keturkampe anga, kurių vidus glazūruotas žaliai, o dugnas puoštas koncentrinių ratų arba žiedlapių rozete. Tokie kokliai datuojami XVI a. pradžia. Pasitaikė kelios neglazūruotų puodų šukės. Gana daug tinko gabalų. Rasta dviejų tipų interjero plytelių: tai 2,5 cm storio rombo formos neglazūruotos plytelės bei 4–5 cm storio kvadratinės plytelės, dengtos žalia, geltona glazūra. Metalinių radinių mažai – tik kelios surūdijusios vinys. Daug gyvulių kaulų.

Molinė patalpos asla buvo užpilta M 3 statinio griuvenomis, tarp kurių pasitaikė raudonai dažyto tinko gabalėlis – freskos liekanos, lovinio koklio kampelis, du stiklinių indų fragmentai – skaidraus stiklo taurelės pado dalis bei tamsiai mėlyno stiklo taurelės šukė.

Molio sluoksnis vietomis siekė 10 cm. Jis dengė 3,70x3,10 m plotą. Po juo – dviejų išlikusių plytų eilių statinys – krosnies padas, kurio plotis Š–P kryptimi – 2,30 m. Kai kurios plytos su braukomis. Statinio Š kraštinė ribota 0,18 m skersmens egliniu ar pušiniu nenužievintu sienojumi. Krosnies P pusėje irgi rasta medžio liekanų.

Molio sluoksnyje radinių mažai. Didžiąją dalį sudaro gyvulių kaulai. Rasta šiek tiek neglazūruotos keramikos, puodyninio koklio su koncentrine rozete fragmentas, vinių nuolaužos, lanko strėlės antgalis, datuotas XIV a. antrąja puse; spalvoto metalo nerasta net ir metalo ieškikliu.

Nuėmus molio sluoksnį iki plytų statinio, paaiškėjo, kad krosnies pado centre – įgriuva, greičiausiai atsiradusi pakilus gruntiniams vandenims, kurie paplovė po statiniu buvusius žemės sluoksnius.

Visas šis moliu rištas statinys pastatytas ant ištisinio balto skiedinio sluoksnio, kuriuo, matyt, buvo lygintas pagrindo paviršius, nes natūraliai šioje vietoje jau prasideda kalnorago nuolydis į V.

Tiriamojo ploto PR kampe, 1,05 m gylyje nuo grindinio atsidengė trys eilės galais suklotų plytų, orientuotų R–V kryptimi. Plytos be braukų, 30,5–31,5x14,5x8,5 cm dydžio. Už jų į V rastos lentos, užverstos krosnies plytgaliais. Lentos orientuotos Š–P kryptimi, apdegusios. Klojinio P galas liko šlaite, o likęs ilgis – 1,90 m, galai beveik siekia krosnies P šoną.

Aplinkui visą statinį nukasus skiedinį, pasirodė juoda žemė – gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. Jame radinių beveik neaptikta, išskyrus gyvulių kaulus, žiestos keramikos su giliais grioveliais fragmentą, kelis mažus lipdytos keramikos gabaliukus bei čerpės nuoskalą.

Kultūrinis sluoksnis ištirtas iki nejudinto grunto (H_{abs} 91,87 m).

Čia surastos ir dviejų skirtingu laiku tiestų vandentiekio vamzdžių liekanos: (XVI–XVII a.?) medinio vamzdžio liekanos ir geležinė mova, kurios skersmuo – 12 cm, o plotis – 7 cm bei ankstyvesnio medinio vamzdžio liekanos. Pastarojo viršus užfiksuotas apie 2,30 m žemiau akmeninio grindinio (H_{abs} 90,89 m), apačia (duobės dugnas) – apie 2,50 m, į nejudintą gruntą įkastas 1,5 m. Surasta geležinė mova, kurios skersmuo – 15 cm, plotis – 12 cm. Ja buvo sujungti gana

na prastai išsilaikę skaptuoti mediniai rąstai: jie sutrešę, viršutinė dalis nuo žemės svorio susmegusi.

Tiriant šį vandentiekį paaiškėjo, kad prieš paklojant vamzdžius griovio dugnas buvo užlygintas maždaug 10 cm storio molio sluoksniu. Molio buvo uždrėbta ir viršuje: virš movos, kad nepraleistų vandens, buvo uždėtas apie 0,60 m pločio ir 7 cm storio molio sluoksnis. Užfiksuotas vamzdžio nuolydis į P, t. y. į miesto pusę, tačiau jis labai menkas – 1 cm ir gali būti atsitiktinis, todėl platesnių išvadų dėl jo krypties iš šio atkasto fragmento padaryti negalima.

Griovio R pjūvyje išryškėjo natūralios rėvos, platėjančios žemyn į V, ribos: gylis – apie 1 m, plotis – 1,30 m. Tai kalno šlaito griova, esanti po gyvenvietės kultūriniu sluoksniu, užnešta smėliu. Ši vieta, prieš statant namą su krosnimi, buvo sutvirtinta skiediniu, tačiau po kiek laiko apačioje buvęs smėlio sluoksnis pasislinko ir pastatas įsmuko, todėl aslą ir krosnį teko remontuoti, užklojant dar 5 cm storio molio sluoksnį.

Atkastoji krosnis (ar kelios krosnys) stovėjo mediniame pastate, kurio grindys pirminiame etape buvo medinės, o po rekonstrukcijos – molio asla. Pastatas remontuotas po įgriuvos, tvirtinant krosnies pagrindą – užpilant atsiradusią ertmę. Taisyta sumetus dideles plytas; kai kurios iš jų – su braukomis. Žemesnė vieta užpilta žeme, sumaišyta su ankstesnės krosnies liekanomis, po to visas paviršius užklotas iki 10 cm storio molio sluoksniu – grindimis. Patalpos išmatuojamas dydis – 6,20x4,65 m (P dalis nugriauta statant renesansinę arkadą, V nuardyta kasant kanalą vandentiekiui).

Visas statinys buvo statomas kiek išplėtus aikštelę į V, kur jau prasidėjo kalno nuolydis, paviršių užpylus statybiniu kalkių skiediniu, kurio storis įvairuoja priklausomai nuo reljefo.

Kadangi tirtame plote nerasta jokių metalo lydymo pėdsakų, kurie leistų galvoti apie metalo lydymo krosnį, didžiausia tikimybė, kad tai – virtuvė su duonkepe krosnimi.

Šis statinys yra kiek vėlyvesnis už M3, nes kalkių skiedinys yra prisišliejęs prie M3 ŠV priestato V sienos išorės, virš degėsių sluoksnio – gaisro, sukelto XIV a. pabaigoje kryžiuočių antpuolio metu, pėdsakų. Tai patvirtina ir to laikotarpio strėlės antgalis, rastas molyje, kuriuo buvo sutvirtintos pastato grindys ir įgriuvęs krosnies padas.

Kadangi M3 pastato griuvenos paskleistos ant krosnies liekanų, galima teigti, kad šie, nors ir ne vienu metu statyti pastatai, tam tikrą laiką egzistavo šalia ir buvo nugriauti XV a., statant gotikinį rūmų korpusą.

Greičiausiai tuo pačiu metu buvo iškastas kanalas vandentiekiui, šioje vietoje pakloti mediniai vamzdžiai 1,5 m įkasti į nejudintą gruntą.

XVI a. antrojoje pusėje ta pačia kryptimi buvo paklotas kitas medinis vandentiekio vamzdis, atsidūręs 1,0–0,8 m giliau akmeninio grindinio.

Akmeninis kiemo grindinys bent jau šioje vietoje klotas XVI a. antrojoje pusėje, prieš tai neaiškiais tikslais iškasus keletą duobių, kurių užpilde vyrauja XV–XVI a. vidurio archeologinė medžiaga; prieš užgrindžiant kiemą jo paviršius išlygintas gelsvu smėliu.

RULERS' PALACE OF VILNIUS LOWER CASTLE (AREA TO THE WEST FROM THE NORTERN ANNEX M3)

The area explored in 2001–2002 was to the west from the remains of the northwestern annex of the building M3 (area 2). The uncovering of area of 30 m^2 proved that there were the remains of a stove tied by clay. The stove (or several stoves) was in the wooden building, which floor was wooden in the first stage, and after reconstruction – a clay floor. The foundation was repaired after failure by fixing the basement of the stove – moulding up of the cavity. It was fixed by big bricks. The lower part was moulded up with the earth mixed with remains of the previous stove, and then the whole surface was covered by layer of clay floor up to 10 cm. The size of premise was 6.20x4.65 m (the southern part was demolished while erecting the renaissance arcade, and the western part was destroyed while digging the watercourse).

The whole building was built while expanding the site to the west, where the hill pitch started and the surface was poured over by mortar which thickness varied depending on the conformation.

Since in the area explored there were no traces of metal fusion which could prove that there stood a metal fusion stove, it might be that it was a kitchen with a stove for bread baking.

This building is a bit later than M3, as mortar is very close to the outside of western wall of northwest annex M3, above the layer of charred wood particles which remained after the fire which broke during the crusaders incursion in the 14th century. This is witnessed by a spearhead of that period found in clay, which was used to fix the floor of the building and the foot of the stove.

Since the ruins of building M3 spread over the remains of stove, it can be stated that those buildings though built in different times, existed one next to another for some period of time and were demolished in the 15th century when the gothic block of the palace was built.

It is likely that at the same time the watercourse was dug out as there was a wooden pipeline found dug into the untouched ground 1.5 m deep.

In the second part of the 16th century, in the same direction another wooden pipe of watercourse was laid up 1.0–0.8 m deeper than the stone ground.

The stone paving of the yard, at least in the explored area, was cobbled in the second part of the 16th century. Before paving, for unknown purposes several pits were dug out in which the archaeological material of the 15th–16th centuries dominated. Before paving the yard, its surface was levelled by yellowish sand.